BIZTONSÁGPOLITIKA

A BIZTONSÁGPOLITIKA ÉS A HADITECHNIKA KÖLCSÖNHATÁSA

Kende György - Matus János - Turcsányi Károly [1]

Bevezetés

Az államok kapcsolataiban a történelem során mindig jelen voltak az együttműködés és a konfliktus elemei. Az érdekek hasonlósága vagy azonossága az együttműködést erősítette. Gyakoribb volt azonban a konfliktusok dominanciája, mivel az államok érdekei nehezen harmonizálhatók. Az érdekellentétek megoldására tett kísérletek gyakran az erőszak eszközeire támaszkodtak. Az államok erőszak útján történő érdekérvényesítési képessége alapvetően fegyveres erőik nagyságától, felkészültségétől és természetesen haditechnikai eszközeinek színvonalától függ.

Önkorlátozás, fegyverellenőrzés, biztonságpolitika

A haditechnika színvonala minden történelmi korban hatott a hadviselés eszközeire, módszereire és formáira. Az államok mindig támaszkodtak a korszerű fegyverek gyártása terén megszerzett előnyükre és igyekeztek azt kihasználni ellenfeleikkel szemben. Akár támadó, akár védelmi stratégiát követel egy állam tényleges biztonságát és szubjektív biztonságérzetét nagymértékben meghatározta fegyveres erőinek technikai színvonala.

A haditechnika fejlődése azonban nemcsak a katonai biztonság erősödését segítette elő az élenjáró államok számára, hanem egyben óvatosságra is intette őket a modern fegyverek alkalmazásának kockázatait illetően. ***A haditechnika eszközeinek fejlődésében minőségi ugrást jelentett a nukleáris fegyverek megjelenése,*** amelyek inkább az általános

---

1. Dr. Kende György nyá.mk. ezredes, ZMNE Haditechnikai Tanszék, egyetemi docens.
Dr. Matus János mk. ezredes, ZMNE Biztonsági és Stratégiai Tanulmányok Tanszék, egyetemi tanár.
Prof. Dr. Turcsányi Károly mk. nyá. ezredes, ZMNE Haditechnikai Tanszék, tanszékvezető egyetemi tanár, tudományos dékánhelyettes.

fenyegetettséget fokozták világszerte és kevésbé járultak hozzá a biztonság erősítéséhez. Ennek köszönhető volt, hogy az államok között együttműködés alakult ki a fegyverzetek ellenőrzése területén, beleértve az egymással szemben álló államokat is. ***A fegyverzetellenőrzés egyik fontos célja a háború véletlen baleset következtében való kitörésének megakadályozása,*** valamint olyan, más negatív következmények elkerülése, amelyek ellentétesek a felek érdekeivel és szándékaival.

A fegyverzetellenőrzési megállapodások, amelyek fontos szerepet töltöttek be a nemzetközi biztonság és stabilitás fenntartásában a hidegháború idején, majd az azt követő évtizedben, önmérsékletre késztették a résztvevő államokat mind a nukleáris, mind a hagyományos fegyverzetek fejlesztése területén. Ez az önmérséklet hozzájárult a biztonsági dilemma csökkentéséhez, mindenekelőtt a két ideológiailag élesen szemben álló tömb tagjai számára. A fegyverzetellenőrzés területén megvalósult együttműködés ellenére azonban ***nem szűnt meg a versengés a haditechnika fejlesztése terén.*** A megállapodások által nem szabályozott területeken folytatódik a fegyverzet fejlesztése. A technológiai áttörésekre alapozott ugrásszerű katonai képességfejlesztés nem kizárt és ez a lehetőség a bizonytalanság elemét erősíti a nemzetközi rendszerben. Ugyanakkor általános törekvés tapasztalható az államok részéről a bizalom erősítésére és az érdekek összeütközéséből eredő konfliktusok mérséklésére. Ily módon a haditechnika egyszerre tárgya a kooperációnak és a versengésnek a nemzetközi rendszerben.

Egy ország általában akkor változtat biztonságpolitikai felfogásán, ha az adott országban, vagy annak nemzetközi környezetében jelentős változás következik be. ***Ilyen esetben az ország kormányzata előtt két választási lehetőség áll:*** önállónak és semlegesnek maradni vagy valamilyen szervezethez csatlakozni. Ez a nem kis felelősséggel járó döntés alapjaiban meghatározza egy ország biztonság- és védelempolitikai alapelveit. ***A kialakult sokpólusú világban a fegyveres konfliktusok veszélye megnövekedett,*** az államok vezetőiben pedig tudatosodott az a tény, hogy a jövő nagy háborúiból veszteségként kikerülni sokkal nagyobb tragédiához vezet, mint a múltban elszenvedett katonai vereségek. Ez a perspektíva pedig arra készteti az államokat, hogy ***csatlakozzanak valamilyen erős katonai szövetséghez*** és ezzel összhangban hatékony, jól felszerelt fegyveres erőket tartsanak fenn. Ezen megállapítások hazánk vonatkozásában

is jól nyomon követhetők. A NATO-tagság elérésével, valamint az Európai Unióhoz történő csatlakozási folyamat gyakorlati előrehaladásával hazánk intézményesen is az euroatlanti térség demokratikus, fejlett és stabil országai közösségének tagjává válik. Mindezen folyamatok szükségessé tették a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai koncepciójának, a kor színvonalának, illetve a szövetség elvárásainak megfelelő kidolgozását.

Ennek szellemében az országgyűlés a **94/1998. számú határozatában 17 pontban fogalmazza meg** a Magyar Köztársaság új biztonság- és védelempolitikai alapelveit. Ezen alapelvek közül a **15. pont** a biztonságpolitika és a haditechnika szoros kapcsolatát rögzíti:

Idézet: *"A Magyar Köztársaság fegyveres erőinek szervezeti és hadrendi struktúráját, létszámát, belső állományarányait, fegyverzetét és felszerelését, a várható reális veszélytényezőket, az ország védelmi szükségleteinek, a Szövetségben vállalt kötelezettségeknek, valamint az anyagi, pénzügyi erőforrásoknak megfelelően - a Szövetséggel egyeztetve - alakítja ki. Biztosítja a meghatározott feladatok, illetve a fegyveres erők és a működésükre, fejlesztésükre szolgáló erőforrások közötti összhangot."* Ez a megfogalmazás egyúttal utal az egyetemes hadtudomány azon törvényszerűségére is, mely szerint szoros és tendenciájában alapvetően egyirányú kapcsolat áll fenn a haditechnika, a harceljárás, harcmód, valamint a katonai szervezetek felépítése között ***(lásd. az ábrát).***

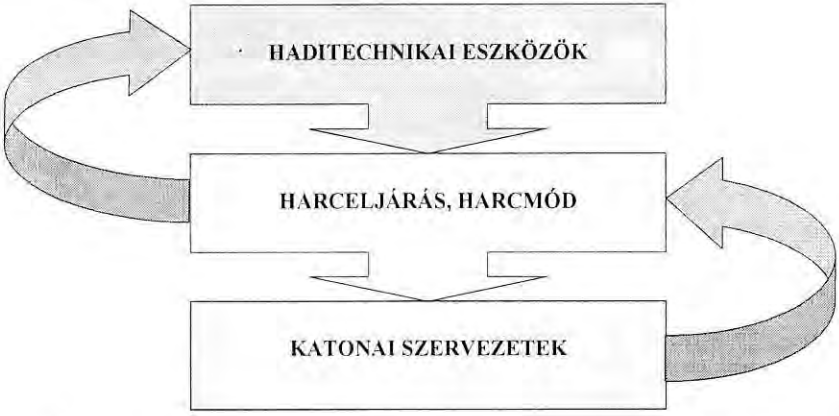

A haditechnika, a harceljárás és a katonai szervezet kölcsönhatása

A haditechnika hatása a fegyveres erők alkalmazására

Ma már senki sem vonja kétségbe, hogy a korszerű haditechnika meghatározó szerepet játszik a katonai tevékenységekben. Ugyanakkor az említett egyetemes hadtudományi törvényszerűség arra hívja fel a figyelmet, hogy a technika mindaddig csak eszköz marad, amíg ki nem alakítják alkalmazásához a megfelelő szervezeti kereteket, és nem találják meg alkalmazásuk leghatékonyabb módjait. Egy új haditechnikai eszköz vagy eszközrendszer csak akkor biztosíthatja a benne rejlő lehetőségek teljes körű és teljes mértékű kihasználását, ha azt a megfelelő szervezet és a célszerű alkalmazási eljárás elősegíti, támogatja. Ennek nagyszerű példáit mutatják különösen *a harckocsik, a harci repülőgépek, a rakéták megjelenése és hatékony alkalmazásuk* kezdete között eltelt, sok esetben nem kis időtartamok. Az alkalmazási mód és az adekvát szervezet ugyanakkor két olyan tényező, amelyek vissza is hatnak a haditechnikára, megfogalmazhatóvá, *"láthatóvá"* teszik a haditechnika és -technológia fejlesztésének szükséges irányait, valamint területeit.

A biztonságpolitika és a hadászat döntéshozóinak elsődleges feladata az, hogy 10-20 éves előrejelzés, előrelátás alapján meghatározzák, mit várnak a fegyveres erőktől, milyen legyen annak szervezete és fegyverzete az ország védelmében és a szövetségi rendszerben vállalt kötelezettségek teljesítéséhez. A kisebb potenciállal rendelkező államok hadművészetének látóhatára, lehetőségeikből adódóan, elsősorban a már kifejlesztett fegyverrendszerekig terjed. A haditechnikai eszközökben beálló változásokat és azokra adható válaszaikat korlátaikból kiindulva kell meghatározniuk. Abból kell kiindulniuk, hogy a haditechnikai színvonal sohasem egyforma a haderő minden részében, még a legfejlettebb és legjelentősebb potenciállal rendelkező államok esetében sem. *A haditechnika fejlettségi színvonalát általában négy (vagy több) szintre lehet besorolni:* a csúcstechnika szintje, a korszerű eszközök szintje, a szükségszerűen alkalmas eszközök szintje és az elavult eszközök kategóriája. Az osztályozás rendező elvei egyaránt igazodnak a hadszíntér viszonyaihoz és az ország gazdasági lehetőségeihez. A fő hadszíntéren, de mellékirányban és perifériális környezetben alkalmazott szükségszerűen alkalmas haditechnikai eszközök korszerűnek is számíthatnak.

Általában is levonható az a következtetés, hogy a szegényebb államok hosszabb ideig kénytelenek korszerűnek tartani azokat a haditechnikai eszközöket, amelyet a fejlettebb, gazdagabb országok már elavultnak minősítenek.

Nemzeti szempontból tehát a biztonságpolitika a hadászati vezetéssel együttműködve tölti be azt a szerepet, amely a nemzetvédelmi érdekeket mérlegeli, a lehetőségeket és a szükségleteket összeveti és a biztonságpolitika stratégiai célkitűzéseinek meghatározása során a haditechnikai evolúciót és revolúciót figyelembe veszi. Ezek felismerése és az említett tényezők közötti lehető legteljesebb összhang megteremtése (a lehetséges optimum elérésére) óriási felelősséget ró a biztonságpolitika és a katonai stratégia alakítása, valamint a haditechnika és -technológia fejlesztése valamennyi döntéselőkészítőjére és döntéshozójára. A Magyar Köztársaság vonatkozásában a biztonság- és védelempolitikai alapelvek, direktívák és a bemutatott hadtudományi törvényszerűségek konkrét megvalósítása további részletezést és kidolgozást igényel, amelyet - a demokratikus államokban kialakult gyakorlat alapján - hazánkban is ***az alábbi három, a biztonság- és védelempolitikai alapelvekre és egymásra épülő elgondolás szabályoz: a nemzeti biztonsági stratégia, a nemzeti katonai stratégia, valamint a katonai doktrínák.***

Az államok tehát időről-időre felülvizsgálják fegyveres erőik állapotát, hogy meggyőződjenek alkalmasságukról a védelmi feladatok ellátására. Az ilyen átfogó elemzéseket követően döntenek olyan nagy horderejű kérdésekben, mint az egész védelmi rendszer átszervezése, új fegyverrendszerek bevezetése, a haderő struktúrájának átalakítása vagy nagyságrendjének lényeges megváltoztatása. A döntés előtt számos tényezőt mérlegelnek, amelyeknek hatása lehet a fegyveres erők jövőbeni feladataira.

Az egyik legfontosabb tényező a stratégiai felülvizsgálatok során az adott nemzetközi helyzetben meglévő veszélyek és fenyegetések elemzése, továbbá a fenyegetések várható átalakulása a belátható jövőben. A katonai döntések esetében ***célszerű legalább 10-15 évre előre tekinteni,*** mivel a fegyverkezési programok végrehajtása, különösen új és bonyolult fegyverrendszerek bevezetése hosszú éveket vesz igénybe. A 10-15 éves előre tekintésre abból a tényből is következtetni lehet, hogy általában ilyen időközönként kerül sor stratégiai felülvizsgálatokra.

A másik alapvető tényező a fegyveres erők helyzetének áttekintése során az ország gazdasági helyzetének és a védelemre felhasználható forrásoknak a számításba vétele. Ha zsugorodnak az erőforrások, az államok kénytelenek mérsékelni védelmi erőfeszítéseiket. Csökkennek a védelmi kiadások akkor is, ha csökkennek a veszélyek és fenyegetések.

Az elmúlt évtized nemzetközi válságkezelő akciói és a békefenntartás területén szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy a jövőben tovább növekszik az igény a rugalmasan alkalmazható, nagy távolságokra gyorsan telepíthető, hatékony és magas technikai szinten álló fegyveres erők iránt. A korszerűsítés egyik fontos célja, hogy alkalmassá tegye a katonai erőket a nagymértékben eltérő konfliktusszituációkban történő alkalmazásra. Különösen bonyolult feladatot jelent a nem háborús műveletekre történő felkészülés és ennek haditechnikai biztosítása.

A hidegháború utáni védelmi reformok során az egyes országok egyre nagyobb figyelmet szentelnek a különleges haditechnikai eszközökkel felszerelt speciális erők létrehozására. ***Az Öböl-háború és a koszovói válság megoldásának keretében Jugoszlávia ellen végrehajtott NATO légitámadások a gyakorlatban is igazolták a speciális eszközökkel vívott, speciális műveletek fontos szerepét az új típusú hadműveletekben.*** És bármily meglepő is, de a közelmúlt eseményei azt is bebizonyították, hogy a terrorizmus - mint a biztonság- és védelempolitikát jelenleg leginkább befolyásoló veszélyforrás - és a terrorizmus elleni harc szintén ezen új típusú hadműveletek közé sorolandó. Feltételezhető ugyanis, hogy a terrorizmus teljes felszámolása nem nélkülözheti a speciális technikai és szakmai felkészültséget, az adekvát haditechnikai fejlesztéseket és az alkalmazási eljárások kialakítását.

A szeptember 11-i terrortámadás lehetséges haditechnikai következményei

A biztonságról vallott nézeteinket bizonyára többé-kevésbé - ma még nem ismert mértékben-, de megváltoztatják a szeptember 11.-i események. A terrortámadás arra késztette a NATO-t, hogy erre választ adjon és ez a válasz nem csak az 5. cikkely életbe léptetése volt. A válaszadás igénye arra

indította a NATO haditechnikai kérdésekkel foglalkozó szervezeteit, hogy a terrortámadás következményeit elemezzék és dolgozzák ki javaslataikat a globalizálódó terrorizmus megfékezése és visszaszorítása érdekében. A szeptember 11.-i események sajnos igazolták a NATO védelmi képességek kezdeményezés logikáját, amely mintegy előre jelezte, hogy a NATO-nak napjainkban sokféle és nem megjósolható fenyegetéssel kell szembenéznie. ***Következésképpen a szeptember 11.-i események várhatóan jelentős hatással lesznek a NATO-n belüli haditechnikai kutatás-fejlesztési irányokra.*** A NATO-nak egy lényegesen átfogóbb megközelítést kell kidolgoznia a belső és a külső biztonság vonatkozásában. A terroristák homályossá tették a bűnözés és a harc közötti határvonalakat, többnyire egy ***"szürke"*** szférában tevékenykednek, ami új harcmódot teremt, és ennél fogva új válaszokat kíván. A NATO haditechnikai kérdésekkel foglalkozó főbb szervezetei a **Katonai Bizottság** felkérésére már meg is kezdték a munkát. A két érintett szervezet, a **Nemzeti Fegyverzeti Igazgatók Konferenciája** és a **Kutatás Fejlesztési Szervezet** megkezdte ezirányú működését. A **Kutatási Fejlesztési Szervezet** igazgatója úgy nyilatkozott, hogy ***"a szeptember 11.-i események megváltoztatták a világot, és ha azt színleljük, hogy a világ ugyanaz, mint korábban volt, akkor figyelmen kívül hagyjuk a valóságot".*** Utasítást adott, hogy a Kutatás Fejlesztési Szervezet munkacsoportjai tekintsék át eddigi tevékenységüket abból a szempontból, hogy eredményeik milyen mértékben hasznosíthatók a terroristaellenes fellépés során, és dolgozzanak ki javaslatokat a terrorizmus elleni fellépésre.

Mi a fentiek haditechnikai következménye? Valószínűleg abból kell kiindulni, hogy a nemzetek által birtokolt és működtetett haditechnikai eszközök és védelmi rendszerek antiterrorista alkalmazásra nem megfelelőek, és ennél fogva nem tudják biztosítani a túlélést terrorista akciók esetén.

Melyek azok a haditechnikai területek vagy határterületek, ahol a terrorista fenyegetések miatt sürgősen előre kell lépnünk? ***Megítélésünk szerint, ezek elsősorban az alábbiak:***

- a katonai biztonság, a katonai felderítés eszközei;
- a vegyi és biológiai védelem rendszerei és érzékelői;

- az elektronikai harc eszközei;
- a harcos egyéni felszerelése;
- és az információs rendszereink védelmére alkalmazott eszközeink és eljárásaink.

Mi következik mindebből a magyar haditechnikai fejlesztés irányaira vonatkozólag? Minden bizonnyal az, hogy a fenti területeken részt kell vennünk és célszerű is részt vennünk a NATO erőfeszítéseiben. A terrorizmus elleni harc követelményeit is figyelembe véve ***át kell tekintenünk meglévő haditechnikai eszközeinket és rendszereinket elsősorban a védelem és a megelőzés, másodsorban a támadás szempontjából.***

A fenti általános gondolatok után és azokra alapozva szeretnénk hangsúlyozni, hogy ezekhez az erőfeszítésekhez a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem kész tevőlegesen hozzájárulni. Egyetemi és főiskolai karaink, **haditechnikai és fegyverzeti irányultságú tanszékeink** komoly kutatóbázist jelentenek többek között a híradás, az elektronikai harc, a biztonságtudomány, a kockázatelemzés, a környezetbiztonság, valamint a vegyi- és a biológiai védelem területén. Kitűnő tudományos felkészültséggel és kompetenciákkal rendelkező kollegák alkotják az **akkreditáció előtt álló Katonai Műszaki Doktori Iskola** oktatói és kutatói karát - ez az iskola meggyőződésünk szerint színvonalas válaszokat tud adni az új helyzetben felmerülő haditechnikai kérdésekre.

Összegzés

Összességében törekedtünk rámutatni a biztonságpolitika és a haditechnika kapcsolatára, elsősorban annak elméleti megközelítésére. Ugyanakkor megkíséreltük - és a szeptember 11.-e óta eltelt idő rövidsége miatt ezt csak kissé intuitív módon sikerült - az új helyzetre adható haditechnikai válaszok néhány lehetséges irányát is vázolni.

Befejezésként szeretnénk a tisztelt olvasót arról tájékoztatni, hogy egyetemünk kész, természetesen a lehetőségeinek megfelelően és kapcsolatrendszerét is felhasználva az igényelt haditechnikai kutatások

végzésébe bekapcsolódni, illetve néhány kérdést illetően vezető szerepet is vállalni.

Felhasznált irodalom:

1. ***Turcsányi Károly mk. alezredes:*** Az ember haditechnika rendszer a tudományos technikai forradalomban. Honvédelem XXXIX. évf. 1988/8, Budapest, 83-93. p.

2. ***Dr. Turcsányi Károly mk. ezredes:*** A haditechnikai biztosítás alapjai I. (jegyzet), Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1995.

3. ***Robert Art:*** The Four Functions of Force. International Politics, Enduring Concepts and Contemporary Issues (Edited by Robert J. Art and Robert Jervis), Harper Collins Publishers, New York, 1992. 135-145. p.

4. ***Gordon A. Craig, Alexander L. George:*** Force and Statecraft (Diplomatic Problems of Our Time). Oxford University Press, New York 1990. 197-212. p.

5. ***Henry C. Bartlett and G. Paul Holman, Jr:*** The Spectrum of Conflict: What Can It Do for Force Planners? Strategy and Force Planning, Naval War College, Newport, RI 1995. 494-504. p.